

УДК 323.1:007

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.28>*Д. В. Яковлев*ORCID ID: [orcid.org/0000-0003-2828-4669](https://orcid.org/0000-0003-2828-4669)

доктор політичних наук, професор,

Національний університет «Одеська юридична академія»

*Л. І. Яковлева*ORCID ID: [orcid.org/0000-0002-0942-485X](https://orcid.org/0000-0002-0942-485X)

доктор політичних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

## ПОЛІТИКА БЕЗ ТОК-ШОУ. ПОТЕНЦІАЛ ЗВЕРНЕНЬ ПУБЛІЧНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ ЩОДО ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ

**Вступ.** У статті продовжуються міркування щодо визначення місця та ролі публічних звернень у політичному дискурсі (див. детал.: [24; 25], а також дослідження звернень публічних інтелектуалів, як технології раціоналізації політичної комунікації (див. детал.: [27]).

Ю. Левенець зазначає, що «Раціоналізм і ірраціоналізм являють собою основні способи освоєння політичної реальності. Аналіз цієї суперечливої єдності дає змогу сформулювати теорії, які пояснюють особливості структури і функціонування політичних систем, а відтак – підказати адекватні засоби розв'язання практичних завдань» [12, с. 6]. Спробуємо поглянути на цю суперечливу єдність у сучасних умовах, маркуючи ірраціоналізм та раціоналізм у процесі легітимації публічної влади двома трендами глобальних соціальних зрушень – медіатизацією політики та інституціоналізацією об'єднань публічних інтелектуалів.

В умовах медіатизації, яка перетворює політику (у двох сенсах: як публічну політику так і боротьбу за голоси виборців під час електоральних змагань) на частину медіа-процесу, посилюються виклики для раціональної політичної комунікації. Легітимність влади скоріше потребує від політиків участі у ток-шоу, аніж спирається на раціональну аргументацію. Доля окремих політиків, політичних інституцій та необхідних суспільству реформ вирішується не під час раціональних політичних дебатів, а на політичних ток-шоу. Медіа-скандали протягом декількох останніх десятиріч переконливо довели здатність створювати передумови для революцій, а журналістські розслідування – делегітимізувати уряди [3]. Враховуючи, що тільки легітимна влада здатна перемогти агресора у війни, слід визначити чинники її легітимації. Особливої актуальності набуває визначення ролі публічних інтелектуалів у процесі забезпечення легітимності публічної влади в умовах широкомасштабного збройного вторгнення.

**Мета статті** – визначити потенціал звернення публічних інтелектуалів у процесі легітимації влади. При цьому, йдеться про вплив інституціоналізованих групи публічних інтелектуалів, а не лише окремих представників поля інтелектуального виробництва. Для аналізу було обрано звернення двох інституцій публічних інтелектуалів в Україні – «Українського осередку Міжнародного ПЕН-Клубу» («Український ПЕН») [22] та Ініціативної групи «Першого грудня» [10]. І якщо у попередньому дослідженні [27] визначення хронологічних рамок – з лютого по квітень 2022 року – було обумовлено необхідністю фіксації звернень інтелектуалів на початку широкомасштабної збройної агресії, то наразі охоплено усі звернення Українського ПЕН та Ініціативної групи «Першого грудня» з травня 2022 року по вересень 2022 року. Також, додатково було залучено інші звернення, які сприяли легітимації (обґрунтуванню «права на владу») завдяки раціональній аргументації щодо подій актуального порядку денного.

**Результати дослідження.** Незалежно від того, «хто» і «до кого» звертається у політичній комунікації, реальним адресатом публічного звернення є громадська думка, «публіка». Публічні дебати, як і ток-шоу, або інші форми комунікації між політиками мають на меті вплив на громадську думку. Президенти звертаються до суспільства, парламентів, урядів чи окремих соціальних класів, вступаючи у простір політичної комунікації задля впливу на громадську думку. Під час війни українці вперше у вітчизняній політичній історії мають можливість щовечора чути звернення президента. Також вперше українські політики та державні діячі, завдяки публічним зверненням до міжнародної спільноти, формують глобальну громадську думку. Цей вплив на глобальну громадську думку охоплює широкий спектр тем – від надання сучасної зброї для ведення бойових дій, макрофінансової та дипломатичної підтримки до

боротьби із російською пропагандою й іншими технологіями «м'якого» впливу та гібридної війни. Окрему «нішу» на «ринку» публічних звернень займають публічні інтелектуали.

Відзначаючи, що проблема легітимності влади постійно є на порядку денному в Україні, а пошук «формули легітимності» триває, слід акцентувати увагу на тому, що: «Легітимність влади є центральним поняттям політичної науки та однією з головних характеристик сучасного демократичного суспільства. Найбільш очевидною є відповідь, яку дає електоральна демократія: легітимною є влада, яку громадяни обирають у результаті проведення регулярних конкурентних та більш-менш чесних виборів» [29, с. 93].

До лютого 2022 року український медіа-дискурс не був ані громадянським, ані раціональним. Слід відзначити: «політичний дискурс став простором спрощеного сприйняття реальності, місцем емоційного шантажу громадян із боку журналістів та експертів... За відсутності раціонального дискурсу участь урядовців чи депутатів у політичних ток-шоу та удавана відкритість влади не здатні сприяти формулюванню мети політичного розвитку та визначенню напрямків реалізації політичного курсу з боку уряду. Маємо ірраціональний медіа-дискурс, який спотворює раціональний електоральний вибір та створює навіжену урядову політику» [26, с. 85].

Роль соціальних мереж та месенджерів зростає у демократіях та автократіях, країнах як глобальної «Півночі» так і глобального «Півдня», медіатизація охопила майже усі відносини у сучасних суспільствах, а лідерами думок стають хітмейкери. Слід погодитись із думкою Д. Томпсона: «Більшість споживачів є водночас неофілами – цікавими до всього нового – і глибокими неофобами – боязкими до всього надто нового. Найліпші хітмейкери мають талант створювати змістовні моменти, пошлюбивши нове і старе, тривогу і розуміння. Вони – архітектори «знайомих сюрпризів» [21, с. 18]. «Моя теза проста... – Твоя сила – у твоїй мережі» [21, с. 379]. Хіти – це фрагменти смислу, що передаються від однієї мережі до іншої; їх придумали у кластері творців і донесли до мільйонів невеличких культів» [21, с. 380].

Тим більшою стає цінність раціональної аргументації. Нагадаємо, що раціональність є фундаментальною основою модернізації, ринкової економіки, верховенства права, свободи слова, демократії тощо. Криза раціональності спотворює вибір громадян та спричиняє кризу демократії. Якщо уявити собі політику без ток-шоу, то «...раціональний політичний вибір передбачає формулювання мети суспільного розвитку, пошук найбільш ефективних засобів її досягнення, калькуляцію витрат і вигід від реалізації певної стратегії, врахування поведінки інших акторів

та оцінювання ситуації в цілому... це передбачає вирішення однієї з головних дилем: перетворення дій індивідуальних акторів щодо реалізації приватних інтересів на раціональну колективну дію, спрямовану на служіння суспільному благу» [28, с. 195].

Одним із осередків раціональності у сучасному суспільстві є об'єднання публічних інтелектуалів. М. Рябчук також зазначає, що «Сам феномен «публічних інтелектуалів» передбачає не лише інтелектуальність, а й публічність, тобто великою мірою є явищем мас-медійним... В Україні ця інституція недорозвинена, що пов'язано, на мій погляд, не лише з тоталітарною спадщиною, а й з колоніальною (чи, якщо говорити про сьогоднішню ситуацію, – неокolonіальною)... Публічних інтелектуалів цікавить насамперед істина – незалежно від того, наскільки вона корисна тій чи тій партії, нації чи їм особисто. Тобто в ідеалі вони мають бути максимально об'єктивними, безсторонніми, позапартійними. Це одна з головних відмінностей інтелектуалів від інтелігентів. Усі інтелектуали у певному сенсі інтелігенти. Але не всі інтелігенти мають цю здатність до саморефлексії й самоконтролю, до об'єктивізації свого знання й коригування власної, цілком природної для всіх людей упередженості, заангажованості й партикулярності» [18]. До функцій інтелектуальної еліти Я. Білозерова відносить «...інформування громадськості та пояснення політичних процесів та явищ, формування політичної свідомості та політичної культури, цілепокладання у розвитку суспільства в цілому та політичної системи зокрема, інтеграція суспільства та раціоналізація суспільно-політичного порядку» [1, с. 47].

Дослідниця виокремлює чотири блоки функцій інтелектуальної еліти. Визначає їх наступним чином: «...до першого блоку належать пізнавальна, консультаційна, контролююча функція, а також критична рефлексія життєво важливих сфер суспільної системи... другий блок завдань інтелектуальної еліти представлений аксіологічною функцією та функцією збагачення та розвитку інтелектуальної культури (як ресурсу для політичного розвитку суспільства)... третій функціональний блок складають стратегічна, управлінська та інноваційна функції... четвертий блок представлений комунікативною, інтегративною, стабілізаційною, прогностичною функціями, а також функцією структурування нової ієрархії і нерівності та функцією раціоналізації існуючого порядку» [1, с. 49-50]. Наголосимо на необхідності виокремлення функції легітимації публічної влади та акцентуємо увагу саме на функції раціоналізації існуючого порядку у цьому контексті.

У процесі визначення ролі інтелектуальної еліти у політиці показовим є «Звернення Ініціативної групи «Першого грудня до політичних

еліт України». Символічно, що вони було опубліковано 16 лютого 2022 року, трохи більше ніж за тиждень до широкомасштабного збройного вторгнення. У зверненні зазначається: «...ми спостерігаємо, що все ще великою є інерція знятої міжпартійної боротьби. Знову ж таки, більша відповідальність за це лягає на чинне керівництво держави, яке вважає допустимим боротися зі своїми опонентами навіть в умовах загрози для самого існування України. Однак і опозиція, і політична еліта загалом мають проявити розуміння, що напруга міжпартійної та міжособистісної ворожнечі є значно вищою, ніж це може дозволити собі суспільство в умовах граничних загроз» [6]. Відзначено необхідність запобігти маніпуляціям Кремля та досягти національної згоди. Як бачимо, хоча національної єдності не вдалось досягти після початку вторгнення у 2014 році, але практично цей заклик було реалізовано у 2022 році після початку широкомасштабної агресії. У зверненні також пропонувалось «...створити дієві політичні механізми (а ще краще – коаліційні структури) для досягнення національної згоди... Зокрема, звертаємося до шостого Президента Володимира Зеленського і п'ятого Президента Петра Порошенка припинити своє особисте протистояння, яке в очах світу є цілковито невиправданим. Конкурувати буде час тоді, коли відіб'ємо ворога. Інакше історія нам не простить» [6].

23 лютого представники Ініціативної групи «Першого грудня» виступили зі «Словом прощання з Іваном Дзюбою» [19]. Літературознавець, громадський діяч, дисидент, головний редактор журналу «Сучасність», міністр культури України з 1992 по 1994 роки, учасник Ініціативної групи «Першого грудня» Іван Дзюба був одним із найвідоміших публічних інтелектуалів в Україні. У зверненні зазначається: «Голос Івана Михайловича звучав потужно та авторитетно. Сформульовані ним принципи розбудови української державності загалом і української культури зокрема свідчили, що Україна має потужного мислителя загальнонаціонального рівня. Його бачення розвитку України було цілісним і збалансованим, а тексти його не виявляли навіть найменшого сліду популізму» [19].

Дискусія щодо легітимності публічної влади в Україні відображається у таких зверненнях, як «Не змарнувати потенціал України!» [15], «Надходить велика доба» [13] та «Камо грядеші, Україно?» [11]. У зверненні ідентифіковано основну загрозу: «Сьогодні російський лідер загрожує всьому цивілізованому світу, виставляючи різноманітні ультиматуми і погрожуючи ескалацією та розширенням географії збройного конфлікту в Україні... У світі, схоже, немає реальних планів загнудання агресора: попередження не діють на

того, хто пішов ва-банк. Проте є водночас і добра новина: ключ до трансформації самої Росії – в Україні, у стінах Святої Софії. Саме духовна сила українців й готовність їх до захисту своєї волі та незалежності визначать долю цього затяжного конфлікту» [15].

Зазначаючи, що саме українці мають загнудати агресора, який загрожує усьому цивілізованому світу, автори звернення від 30 грудня 2021 року ставлять питання: «Чи готові українці до цієї місії?» [15]. Автори звернення наголошують: «Без сумніву, наша країна, зокрема й нинішнє її керівництво, має цілу низку позитивних здобутків: відкриття ринку землі, допомога внутрішнім переселенцям, успішні дипломатичні ініціативи, зокрема, створення «Кримської платформи» та інші. Але очікуваних системних змін на краще не сталося» [15].

У зверненнях інтелектуалів слід виокремити те, що заважає суспільному розвитку, а отже – делегітимізує владу.

По-перше, діяльність влади, спрямована на зменшення простору політичної свободи, впровадження цензури у масмедіа, припинення діалогу із громадянським суспільством, використання правоохоронних органів та судів у боротьбі із політичними опонентами. Авторитарні тренди, які були відчутні у діях будь-якої влади, руйнують потенціал демократичної легітимності. Погодимось: «...авторитарний лідер не об'єднає Україну – таких ватажків у нас неминуче буде кілька, які й розшматують її» [13].

По-друге, суспільні деформації. Вони обумовлені історично, але й досі не подолані. Передусім, панування хибно зрозумілого матеріалістичного мислення, а не пріоритет етичних та духовних цінностей, що призвело до криміналізації суспільства. «Взаємне побороювання й жадоба нагромадження стали масовими нормами соціальної поведінки. Все це спричинило серйозні суспільні деформації: моральні чесноти асоціюються з життєвим програшем, правосуддя щораз більше ототожнюється з корупцією та правом сили, зросла криміналізація суспільства, поглибився розрив між бідними та багатими. Це призвело до атомізації суспільства, викривило міжлюдські стосунки, а також породило відчуження між політичною владою та народом і недовіру до держави загалом» [13].

По-третє, відсутність національного консенсусу. У зверненні, яке було опубліковане 30 листопада 2021 року зазначається: «На жаль, український політикум сьогодні розколений, у ньому панує протиборство, а чинне керівництво держави є активним його учасником. Ми усвідомлюємо, що політичний процес був і буде конкурентним. Але водночас ми пропонуємо всім політичним групам замислитись: чи будуть ваші електоральні

розрахунки важливими, якщо Кремль розпочне нову фазу війни?» [13].

6 квітня 2022 року Український ПЕН опублікував звернення правозахисних організацій щодо вимкнення з цифрової мережі каналів «Прямий», «Еспресо», «5-й» у якому правозахисники просять Президента України та керівництво держави утриматися від суттєвих обмежень свободи слова. Адже вона є фундаментальною цінністю, яку Україна відстоює у війні з Росією [8]. Зазначається: «Хоча кілька великих телеканалів («1+1», «ICTV», «Суспільне», «Рада», «Інтер», «Україна 24») після початку війни добровільно вирішили об'єднатися в інформаційний марафон, чергуючи ведення новинних програм між собою, багато загальноукраїнських телеканалів далі продовжували мовлення як в межах загального марафону, так і самостійно. Зокрема «Прямий», «Еспресо» та «5 канал» 12 годин брали участь в загальноукраїнському телемарафоні, а 12 годин здійснювали мовлення за власним графіком або у співпраці з іноземними медіа. Ми стверджували, що, хоча це рішення серйозно обмежує свободу слова на законних підставах, воно є непропорційним, оскільки досвід діяльності українських медіа за 40 днів війни переконливо довів: обмежувати свободу слова немає сенсу. Прагнення до свободи та хист самоорганізації нашого народу настільки потужні, що громадяни готові добровільно обмежити свої права й основоположні свободи без жодного примусу, якщо відчуватимуть у цьому необхідність» [8].

12 травня було опубліковане ще одне звернення Українського ПЕН. Воно безпосередньо стосується проблеми свободи слова, без якої неможлива демократична легітимність. Йдеться про звернення українських журналістів та громадських організацій щодо участі ведучих, які поширювали проросійську пропаганду, в ефірах національних марафонів [9].

Легітимності влади мають сприяти дії відповідно до іншої методології: 1) «...невтомного узгодження своїх дій з політичними партнерами й опонентами, пошуку спільної стратегії національного розвитку на основі спільної ціннісної платформи... стишимо запал міжпартійних і міжособистісних суперечок! Навчимося розрізняти головне від другорядного – ієднаймося у цьому головному!» [15];

2) поява та розвиток дієвого громадянського суспільства. «Велика доба» для українців «...розпочалась 1991-го року зі здобуттям незалежності, утвердилась феєричними Майданами й покликала нас до жертвовності 2014-го року на фронтах війни. Ми вміємо підноситись духом і вже маємо силу зупинити небажані сценарії розвороту до «руського мира». Але ми все ще не маємо національного консенсусу, а тому залишаємося «малими і непри-

готованими» до можливих глобальних викликів» (Надходить велика доба [13].

3) розвиток української демократичної традиції, базованої на громадах: «самоорганізація на основі чітко усвідомлених і засвоєних цінностей... Це – «єдність у багатоманітті», коли ми погоджуємося бути різними за нашими вподобаннями, але залишаємося єдиними й солідарними за нашими цінностями» [13];

4) забезпечення верховенства права. «В усіх успішних країнах еліта створює закони для себе і поширює на інших. У неуспішних країнах еліти створюють закони для інших і виключення для себе». Цей критерій є вироком для української правової системи, оскільки в нашій країні віддавна діє вибіркоче правосуддя, через яке влада часто застосовує закони проти своїх політичних суперників і виводить з-під їхньої дії політичних союзників. В країні й далі діють «телефонне право», що спирається на логіку політичної доцільності, і корупція, в основі якої – корисливий особистий чи клановий інтерес» [11];

5) новий порядок денний українського суспільства, який формується у публічних зверненнях інтелектуалів, передбачає постійну увагу до розвитку освіти та науки в Україні. У зверненні «Не допустити колапсу української науки» [14] зазначається: «...без сучасних якісних університетів і без потужної наукової системи демократична європейська Україна з убезпеченими кордонами і високим рівнем життя громадян неможлива... Викривлене розуміння ролі науки призвело також до кризи університетської науки, яка в усьому світі становить найдинамічнішу ділянку наукових досліджень... майбутнє нашого народу кується сьогодні в кузнях академічної та університетської науки, які мають діяти в умовах творчої свободи, академічної доброчесності, інституційної автономії, соціальної відповідальності та правильно організованого фінансування» [14].

2 вересня 2022 року було опубліковано Резолюцію VI Регіональної зустрічі ПЕН-центрів «Обстоювати правду та справедливість» [16]. У ній, зокрема, зазначалось: «2014 року Російська Федерація порушила міжнародне право, розпочавши війну в Україні. 2022 року Росія розв'язала проти України повномасштабну війну. Ми, учасники VI Регіональної зустрічі ПЕН-центрів в Ужгороді, хочемо висловити солідарність з українською культурною спільнотою, українськими письменниками та українським народом, які захищають свою незалежність, право на мирне життя та свободу висловлювання... Ми не повинні боятися розвінчувати брехню й напівправду, що поширюється по всьому світі мережею російської пропаганди. Не називаймо війну, яку веде Російська Федерація супроти України, «конфліктом», «спеціальною операцією», «кризою», «громадянською

війною» чи навіть «війною в Україні». Це неспровокована й невиправдана агресія Росії проти українського народу, що розпочалася 2014 року з окупації Росією Криму й деяких частин Донецької та Луганської областей. І українці мають право захищатися» [16].

Також Український ПЕН звертався із такими заявами, як «Заява щодо насильницького зникнення Ірини Данілович в окупованому Криму» [5], Заява Виконавчої Ради Українського ПЕН щодо нападу на письменника Салмана Рушді [3], Звернення культурних інституцій щодо «реорганізації» Національного центру Олександра Довженка [7], Заява правозахисних організацій щодо вироку Наріману Джелялу та братам Ахтемовим в окупованому Криму [4].

6 травня 2022 року Ініціативна група «Першого грудня» опублікувала звернення до міжнародної спільноти «Чому потрібен другий фронт проти Росії?» [23]. У ньому відзначається трансформація позиції вільного демократичного світу «від фаталістичної невіри в сили українців стримувати російську агресію, через обережну підтримку українського спротиву – до підтримки рішучої та масштабної, яку відчуваємо сьогодні» [23] та наголошується на необхідності посилювати підтримку за такими напрямками: посилення санкцій, продовження та посилення постачання сучасної зброї, допомогти не лише відновити територіальну цілісність, а й позбутись російських військових баз у Криму, відновити права України на судноплавство в Чорному та Азовському морях, продовжити тотальну ізоляцію [23].

7 травня з'явилося «Термінове звернення Ініціативної групи «Першого грудня» до європейських лідерів» [20], яке повністю присвячене долі оточеного в Маріуполі українського гарнізону. Зазначається: «Битва за Маріуполь – це українські Фермопіли. Але ми живемо у гуманістичному XXI столітті, і наш обов'язок, обов'язок усього цивілізованого світу врятувати 300 спартанців України. Їхні діти, дружини і матері не пробачать нам усім бездіяльність. Історія світових війн знає багато прикладів, коли сторони проявляли добру волю і давали військовим вийти з оточення. На жаль, дипломатичного ресурсу України замало для таких домовленостей. Ми закликаємо вас, високоповажне панство, виступити третьою стороною в процедурі extraction. Історія не забуде ваших зусиль. Українська нація буде дякувати вам довічно» [20]. Долі захисників Маріуполя стоїть звернення до політичних і громадських діячів світу «Припинити безкарність Росії» [17]. Наголос робиться на необхідності творення світового простору порозуміння і взаємодії, формування нової системи безпеки.

**Висновки.** Публічні звернення представників влади та політичних акторів в інформаційну

епоху дійсно є важливою частиною політичних комунікацій. Знаходячись на перетині політичного PR та політичного ритуалу вони впливають на формування політичного дискурсу. Натомість, звернення представників публічної влади часто ірраціоналізують політичну комунікацію, апелюють до відчуттів та емоцій, аніж до раціональної аргументації. Або, як у новорічних зверненнях, маскують раціональні меседжі за «теплыми» словами «щирого» привітання. В умовах медіатизації політики (коли політичні події конструюються відповідно до лекал медіа-шоу) та революційних зрушень у масмедіа, пов'язаних із занепадом традиційних медіа й розвитком соціальних мереж, криза раціональності поглиблюється. Раціональність поступово елімінується з публічного простору.

Водночас, публічна політика має обов'язково залишатись простором раціональної комунікації. Без раціональної аргументації, раціональних дебатів щодо змісту публічної політики та напрямків її впровадження неможливо забезпечити легітимність публічної влади. Подолати дефіцит раціональності у публічній політиці мають звернення інтелектуалів.

Завдяки використанню раціональної аргументації публічні інтелектуали відіграють важливу роль у процесі легітимації публічної влади, обґрунтовуючи «право на владу» як окремих осіб так і політичних інститутів. При цьому, інститут публічних інтелектуалів може бути віднесено до одного з основних інститутів легітимності публічної влади.

Сприяння забезпеченню легітимності влади слід визначити як одну із функцій публічних інтелектуалів у сучасному медіатизованому суспільстві. На основі аналізу звернень публічних інтелектуалів визначено наступні фактори делегітимації влади в українському суспільстві: обмеження політичних свобод з боку влади, суспільні деформації та криміналізація суспільства, відсутність національного консенсусу тощо. Водночас, у зверненнях публічних інтелектуалів аргументовано, що легітимність влади здатні забезпечити політичний діалог, подальший розвиток самоврядування, пріоритет науки та освіти, верховенство права тощо.

Доповнюючи формулу легітимності влади таким важливим чинником, як звернення публічних інтелектуалів, наголосимо на необхідності підвищення ефективності взаємодії інститутів публічної влади із публічними інтелектуалами.

#### *Література*

1. Білозерова Я. В. Функції інтелектуальної еліти в політичному житті суспільства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2022. Випуск 1(53). С. 47-52.

2. Декларація. *Ініціативна група «Першого грудня»* URL: <http://1-12.org.ua/deklaratsiya>
3. Заява Виконавчої Ради Українського ПЕН щодо нападу на письменника Салмана Русдї. *Український ПЕН*. 2022. 13 серпня. URL: <https://pen.org.ua/zayava-vikonavchoi-radi-ukrainskogo-pen-cshodoparadu-na-pismennika-salmana-rushdi>
4. Заява правозахисних організацій щодо вироку Наріману Джелилу та братам Ахтемовим в окупованому Криму. *Український ПЕН*. 2022. 21 вересня. URL: <https://pen.org.ua/zayava-pravozahisnih-organizacij-cshodo-viroku-narimanu-dzhelyalu-ta-bratam-ahtemovim-v-okupovanomu-krimu>
5. Заява щодо насильницького зникнення Ірини Данілович в окупованому Криму. *Український ПЕН*. 2022. 9 травня. URL: <https://pen.org.ua/zayava-cshodo-nasilnickogo-zniknennya-irini-danilovich-v-okupovanomu-krimu>
6. Звернення Ініціативної групи «Першого грудня» до політичних еліт України. *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2022. 16 лютого. URL: <http://1-12.org.ua/2022/02/16/4273>
7. Звернення культурних інституцій щодо «реорганізації» Національного центру Олександра Довженка. *Український ПЕН*. 2022. 19 серпня. URL: <https://pen.org.ua/zvernennya-kulturnih-institucij-cshodo-reorganizacii-nacionalnogo-centru-oleksandra-dovzhenka>
8. Звернення правозахисних організацій щодо вимкнення з цифрової мережі каналів «Прямий», «Еспресо» та «5-й». *Український ПЕН*. 2022. 6 квітня. URL: <https://pen.org.ua/zvernennya-pravozahysnyh-organizatsij-shhodo-vymknennya-z-tsyfrovoyi-merezhi-kanaliv-pryamyj-espreso-ta-5-j>
9. Звернення українських журналістів та громадських організацій щодо участі ведучих, які поширювали проросійську пропаганду, в ефірах національних марафонів. *Український ПЕН*. 2022. 12 травня. URL: <https://pen.org.ua/zvernennya-ukrainskih-zhurnalistiv-ta-gromadskih-organizacij-cshodo-uchasti-veduchih-yaki-poshiryuvali-prorosijsku-propagandu-v-efirah-nacionalnih-marafoniv>
10. Ініціативна група «Першого грудня». URL: <http://1-12.org.ua/>
11. Камо грядеши, Україно? Звернення Ініціативної групи «Першого грудня» щодо ситуації з верховенством права. *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2021. 9 вересня. URL: <http://1-12.org.ua/2021/09/09/4256>
12. Левенець Ю. Політична наука: параметри раціоналізму. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2006. Вип. 30(1). С. 6-10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipriend\\_2006\\_30\(1\)\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipriend_2006_30(1)_3)
13. Надходить велика доба. Звернення Ініціативної групи «Першого грудня». *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2021. 30 листопада. URL: <http://1-12.org.ua/2021/11/30/4263>
14. Не допустити колапсу української науки. Звернення Ініціативної групи «Першого грудня». *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2021. 29 березня. URL: <http://1-12.org.ua/2021/03/29/4232>
15. Не змарнувати потенціал України! Звернення Ініціативної групи «Першого грудня». *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2021. 30 грудня. URL: <http://1-12.org.ua/2021/12/30/4268>
16. Обстоювати правду та справедливість: Резолюція VI Регіональної зустрічі ПЕН-центрів. *Український ПЕН*. 2022. 2 вересня. URL: <https://pen.org.ua/obstoyuvati-pravdu-ta-spravedlivist-rezolyuciya-vi-regionalnoi-zustrichi-pen-centriv-v-uzhhorodi>
17. Припинити безкарність Росії. Звернення Ініціативної групи «Першого грудня» до політичних і громадських діячів світу. *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2022. 14 серпня. URL: <http://1-12.org.ua/2022/08/14/4314>
18. Рябчук М. Про роль публічного інтелектуала в суспільстві. 2010. 30 грудня. *ZAXID.net*. URL: [https://zaxid.net/pro\\_rol\\_publichnogo\\_intelektuala\\_v\\_suspilstvi\\_n1119740](https://zaxid.net/pro_rol_publichnogo_intelektuala_v_suspilstvi_n1119740)
19. Слово прощання з Іваном Дзюбою. *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2022. 23 лютого. URL: <http://1-12.org.ua/2022/02/23/4278>
20. Термінове звернення Ініціативної групи «Першого грудня» до європейських лідерів. *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2022. 7 травня. URL: <http://1-12.org.ua/2022/05/07/4308>
21. Томпсон Д. Хітмейкери. Наука популярності та змагання за увагу / пер. з англійської Д. Антонюка та Н. Палій. Київ: Yakaboo Publishing, 2018. 432 с.
22. Український ПЕН. URL: <https://pen.org.ua/>
23. Чому потрібен другий фронт проти Росії? Звернення Ініціативної групи «Першого грудня» до міжнародної спільноти. *Ініціативна група «Першого грудня»*. 2022. 6 травня. URL: <http://1-12.org.ua/2022/05/06/4302>
24. Яковлев Д. В., Шамша І. В., Яковлева Л. І. Президент говорить! Новорічні звернення президентів України: політичний PR, ритуал, раціональний дискурс (частина 1: від Л. Кравчука до В. Ющенка). *Науковий журнал «Габітус»*. 2020. Вип. 18. Т. 1. С. 43-48.
25. Яковлев Д. В., Шамша І. В., Яковлева Л. І. Президент говорить! Новорічні звернення президентів України: політичний PR, ритуал, раціональний дискурс (частина 2: В. Янукович, П. Порошенко, В. Зеленський). *Науковий журнал «Габітус»*. 2020. Вип. 19. Т. 1. С. 37-41.
26. Яковлев Д. В. Дискурс вітчизняних медіа щодо країн Балтії. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2020. № 26. № 82-87.
27. Яковлев Д. В. Публічні звернення інтелектуалів як технологія раціоналізації політичної комунікації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 38. С. 87-93.
28. Яковлев Д. В. Соціологія політичного вибору. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. № 10. С. 194-197.
29. Яковлева Л. І. Координація публічної влади. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 35. С. 93-97.
30. Яковлева Л. І. Легітимність публічної влади: рецепції та новації : монографія Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 325 с.

## Анотація

**Яковлев Д. В., Яковлева Л. І. Політика без ток-шоу. Потенціал звернень публічних інтелектуалів щодо легітимації влади. – Стаття.**

У статті визначено потенціал звернень публічних інтелектуалів легітимації влади. Публічні інтелектуали у своїх зверненнях намагаються визначити порядок денний українського суспільства, вони використовують раціональну аргументацію та формують громадську думку. Саме тому звернення інституцій публічних інтелектуалів здатні сприяти забезпеченню легітимності публічної влади в Україні. Звичайно, неможливо уявити сучасну політику без ток-шоу, але звернення та відкриті листи публічних інтелектуалів є однією із дієвих технологій раціоналізації політики та легітимації влади. Суперечливу єдність ірраціоналізму та раціоналізму у політиці визначено у сучасних проявах – медіатизації політики та діяльності інституцій публічних інтелектуалів. Пропонується візія звернень двох інституцій публічних інтелектуалів в Україні як альтернативи медіатизації політики. Остання ідентифікується в якості ірраціонального виміру політики, який, завдяки утворенню у сучасному світі потужних медіасистем, сприяє перетворенню як публічної політики так і боротьби за голоси виборців на шоу.

Досліджено звернення «Українського ПЕН-центру» та Ініціативної групи «Першого грудня» у період з травня по вересень 2022 року. Аргументовано, що у цих зверненнях не лише віддзеркалюється порядок денний українського суспільства, а й формується новий порядок денний інституцій публічних інтелектуалів під час широкомасштабної збройної агресії. Додатково було досліджено й інші звернення, які обґрунтовували «право на владу» за допомогою раціональної аргументації щодо подій актуального порядку денного до 24 лютого 2022 року. Визначено звернення публічних інтелектуалів як чинник легітимації влади. Обґрунтовано необхідність визначення легітимації влади, як однієї із політичних функцій публічних інтелектуалів. Визначено фактори делегітимації: обмеження політичних свобод з боку влади, суспільні деформації та криміналізація суспільства, відсутність національного консенсусу тощо. Обґрунтовано, що легітимність влади забезпечує політичний діалог, подальший розвиток самоврядування, пріоритет науки та освіти, верховенство права тощо.

**Ключові слова:** політична комунікація, легітимність публічної влади, політична раціональність, інтелектуал, політичні технології, політичний PR, іміджмейкінг, інститут масмедіа, медіатизація політики, інтелектуальна еліта.

## Summary

**Yakovlev D. V., Yakovleva L. I. Politics without talk shows. The potential of appeals of public intellectuals regarding the legitimation of power. – Article.**

The article identifies the potential of appeals of public intellectuals regarding the legitimation of power. In their appeals, public intellectuals try to determine the agenda of Ukrainian society; they use rational arguments and shape public opinion. That is why the appeals of institutions of public intellectuals are able to contribute to ensuring the legitimacy of public power in Ukraine. It is impossible to imagine modern politics without talk shows, but appeals and open letters of public intellectuals are one of effective technologies for rationalizing politics and legitimizing power. The contradictory unity of irrationalism and rationalism in politics is defined in modern manifestations – the mediatization of politics and the activities of institutions of public intellectuals. A vision of the appeals of two institutions of public intellectuals in Ukraine is offered as an alternative to the mediatization of politics. The latter is identified as an irrational dimension of politics, which, thanks to the formation of powerful media systems in the modern world, contributes to the transformation of both public policy and the fight for votes on a talk show.

The appeal of the "Ukrainian PEN Center" and the "First of December" Initiative Group in the period from May to September 2022 is studied. It is argued that these appeals not only reflect the agenda of Ukrainian society but also form a new agenda of institutions of public intellectuals during large-scale armed aggression. In addition, other appeals which justify the "right to power" with the help of rational argumentation regarding the events of the current agenda until February 24, 2022, are investigated. The appeal of public intellectuals as a factor in the legitimation of power is determined. The necessity of determining the legitimation of power as one of the political functions of public intellectuals is substantiated. Some delegitimation factors are identified: restrictions on political freedoms by power, social deformations and criminalization of society, lack of national consensus, etc. It is substantiated that the legitimacy of power ensures political dialogue, further development of self-government, the priority of science and education, the rule of law, etc.

**Key words:** political communication, legitimacy of public power, political rationality, intellectual, political technologies, political PR, image making, mass media institute, mediatization of politics, intellectual elite.